

Інститут президентства в Угорщині новітньої доби

На сучасній політичній мапі Європи Угорська Республіка, за визнанням більшості науковців, які досліджують проблематику державного устрою, є найбільш яскравим прикладом реалізації моделі парламентсько-президентської республіки.

За цих умов вартий уваги, з погляду дослідника, феномен інституту глави угорської держави як найвищої посадової особи, правова компетенція якого, згідно з нормами Конституції УР, до певної міри обмежена, однак забезпечує Президенту дієві функції верховного керівника, або навіть «батька нації». Історично посада Президента в Угорщині вперше була запроваджена по закінченню Другої світової війни, коли принципи західної демократії в цій країні ще деякий час діяли навіть після її входження до групи країн, які перебували під радянським контролем. Законом XX від 1 лютого 1946 року було запроваджено посаду Президента республіки. Глава держави визначався як найвищий посадовець, з яким обов'язково погоджувалися всі значні для держави рішення, що приймалися прем'єр-міністром або відповідними міністрами¹. Після приходу до влади комуністів 1948 р. Законом XX від 1949 р. було створено орган «колективного президентства» – Президентську раду Угорської Народної Республіки на чолі з головою Президентської ради. У такій формі президентська інституція проіснувала сорок років, доки не була скасована Законом XXXI від 1989 р.

У новітній історії Угорщини інститут президентства запроваджено 1990 р. Однак його становлення, визначення повноважень і компетенції Президента в Угорщині було досить непростю справою. Так, для прийняття остаточного рішення про інститут Президента знадобилося дві політичні угоди, три поправки до Конституції, два загальноугорських референдуми та два рішення Конституційного Суду². Зрозуміло, що гостра дискусія, яка точилася навколо цього питання, була пов'язана не так із посадою Президента, як з формою правління в республіці. Роки панування тоталітаризму та й історичний досвід абсолютизму сформували в угорському

суспільстві страх реставрації тією чи іншою мірою антидемократичних режимів минулого, оскільки для цього ще зберігалися підстави в державному апараті, в політичній системі суспільства.

Тому угорці обрали парламентсько-президентську форму правління як таку, що надає можливість найбільш ефективно контролювати через демократичні інститути виконавчу владу, не допускати волюнтаризму та свавілля владних структур.

Конституцією Угорської Республіки (гл. III, розд. 29, §1) визначається, що главою Угорської держави є Президент – виразник єдності нації та гарант демократичного функціонування державних органів влади³. Президент Угорської Республіки, як це передбачено Законом XXXI від 1989 р., обирається Державними Зборами за допомогою таємного голосування на п'ять років. Переобрання на цю посаду однієї і тієї ж особи вдруге можливе тільки раз. Бути обраним на посаду Президента УР має право будь-який громадянин Угорщини, який досяг 35-річного віку і для висунення кандидатури якого необхідні письмові пропозиції принаймні 50 депутатів Державних Зборів Угорщини.

Президентом Республіки, обраним при першому голосуванні, вважається особа, яка отримала голоси двох третин депутатів. Якщо жоден із кандидатів не отримав належної більшості голосів, має бути проведений другий тур голосування. Для перемоги в другому турі також потрібно дві третини голосів. Якщо жоден із кандидатів не отримав необхідної кількості голосів у другому турі, проводиться третій тур голосування. У цьому разі парламентарії голосують лише за двох кандидатів, які набрали найбільше голосів у другому турі. Президентом стає той кандидат, який набирає просту більшість голосів незалежно від кількості депутатів, які взяли участь у голосуванні. Процедура голосування має бути завершена не пізніше як упродовж трьох наступних днів⁴.

Угорське законодавство передбачає, що посада Президента несумісна з усіма іншими державними, громадськими або політичними посадами чи

повноваженнями. Президент не займається жодними справами, що дають прибуток, не отримує винагороду за іншу діяльність, крім тієї, яка підпадає під захист авторських прав.

Цікавим правовим моментом є те, що обраний парламентом Президент надалі, з моменту вступу на посаду, політично не підзвітний парламенту і виконує свої функції виключно на підставі законодавства. З іншого боку, Президент УР не має права приймати самостійних політичних рішень за винятком ситуації, коли, на його думку, існує серйозна загроза демократичному ладу в державі.

Таким чином, згідно зі ст. 30/А Конституції УР, Президент Республіки:

а) представляє угорську державу;

б) укладає міжнародні договори від імені Угорської Республіки, якщо предмет договорів належить до компетенції законодавства, котрі підлягають ратифікації Державними Зборами УР. Для підписання угод необхідна також попередня згода парламенту;

в) акредитує і приймає послів і посланників (Президент Республіки представляє державу також на міжнародній арені (офіційні закордонні поїздки, прийоми делегацій), ухвалює адміністративні рішення і з інших закордонних справ);

г) призначає дату виборів до Державних Зборів і до місцевих органів влади;

г) може брати участь і має право виступу в Державних Зборах і комітетах ДЗ Угорщини (Президент також може запропонувати Державним Зборам вжити ті чи інші заходи. Однак у 1990–2003 рр. Президент досить рідко брав участь у пленарних засіданнях парламенту. Він був присутній у парламенті тільки за необхідності. Фактично лише під час урочистостей);

д) може подавати пропозиції щодо діяльності Державних Зборів;

е) може бути ініціатором референдумів;

є) призначає і звільняє — відповідно до вимог законодавства — державних секретарів та уповноважених Республіки.

Взагалі угорська Конституція приділяє багато уваги саме оформленню Президентом кадрових рішень. Водночас глава держави виконує цю функцію суто номінально. Підбір і розстановку кадрів здійснює урядова коаліція, а Президент лише підписує укази. Так, після завершення виборів до Державних Зборів Президент пропонує парламенту кандидатуру прем'єр-міністра, яку висувують або партія, або коаліція партій, яка отримала понад п'ятдесят відсотків депутатських мандатів та офіційно оформила парламентську більшість. Глава держави бере участь у формуванні уряду та призначенні керівників автономних загальнонаціональних інститутів, незалежних від виконавчої влади. Законодавчо передбачається доволі складна процедура внесення на ім'я Президента пропозицій щодо призначення чи звільнення голови Національного банку Угорщини і його заступників; ректорів університетів і професорів; призначення та відставки генералів, Командувача угорської армії, начальника Генерального штабу ЗС УР, Командувача прикордонних військ УР.

Конституція наділяє Президента УР правом прийняття рішень і в тих галузях, що підпадають під компетенцію глави держави і в класичних Президентських республіках. Президент Угорської Республіки:

ж) присвоює звання, а також нагороджує медалями, відзнаками, встановленими законом, і дозволяє їх носити;

з) приймає рішення у справах помилування;

і) приймає рішення у справах громадянства (глава держави вирішує справи про вихід з угорського громадянства та його набуття, виносить рішення про його позбавлення. У 1990–2003 рр. глава держави виніс рішення щодо майже 90 000 справ стосовно громадянства. У цих випадках главі держави належить дискреційне право, він може вільно приймати рішення в межах, передбачених законом)⁵.

У разі нездатності парламенту прийняти рішення про оголошення воєнного стану, надзвичайного стану, а також стану підвищеної небезпеки, їх оголошує Президент. Однак рішення про нездатність парламенту може бути

прийняте лише разом: головою Державних Зборів, головою Конституційного Суду та прем'єр-міністром Угорщини⁶.

Президент є Верховним головнокомандувачем Збройних Сил, однак не здійснює управління жодним із родів військ; рамки компетенції Президента як головнокомандувача обмежені кадровими призначеннями. Конституційний Суд (рішення № 49 від 26 вересня 1991 р.) трактує компетенцію Президента у військовій сфері так: це не одне з повноважень, а частина конституційного правового статусу Президента, це не ранг і не посада. Головнокомандувач є поза збройними силами, він їх направляє, а не керує ними, він не є їхньою вищою службовою інстанцією. Управління діяльністю збройних сил входить до компетенції уряду. Закон про оборону вітчизни (від 1993 р.) конкретизував ці функції так: глава держави — з подання прем'єр-міністра — затверджує командуючого армією, прикордонними військами, призначає, підвищує або понижує у званні генералів, звільняє їх зі служби в запас, відправляє у відставку або знову приймає на службу. Президент також затверджує у встановленому порядку Військову доктрину Угорщини.

Діяльність Президента Угорщини в усіх названих сферах, крім викладених у пунктах а, г, г, д, е, потребує попереднього погодження з прем'єр-міністром або з відповідними міністрами. При наданні такого погодження прем'єр-міністр чи міністр перебирає, таким чином, на себе відповідальність за підписане Президентом рішення. Глава держави зобов'язаний відхилити проект будь-якого рішення, якщо не дотримано всіх передбачених законодавством вимог. Однак рішення про призначення на посаду та інші кадрові рішення він має право відхилити лише тоді, якщо таке рішення серйозно зашкодить діяльності демократичного механізму держави⁷. До речі, за більш як двадцять трансформаційних років Президент жодного разу не скористався цим правом.

Президент Угорської Республіки має певну систему гарантій своєї діяльності у вигляді стримувань та противаг щодо інших органів державної

влади, зокрема при прийнятті законодавчих рішень має право затвердження, вето, право законодавчої ініціативи. Окрім того, він має право призначати референдуми.

Право вето (від лат. *veto* — забороняю) на практиці означає, що шляхом протесту Президент перешкоджає здійсненню того чи іншого закону. Право вето Президента в Угорщині має суспенсивний характер: якщо Президент не згодний із законом або якоюсь його частиною, він може повернути його до Державних Зборів разом із зауваженнями. Однак якщо парламент повторно прийме цей самий закон, Президент зобов'язаний підписати й опублікувати його. Перед підписанням закону він може надіслати свої зауваження до Конституційного Суду, і якщо Конституційний Суд визнає, що цей документ не відповідає Конституції, Президент повертає закон до парламенту, але якщо він буде визнаний конституційним — зобов'язаний його підписати.

Як засіб угорської системи управління це право Президент Угорщини використовує досить рідко. Так, Президент А. Гьонц лише кілька разів використав право вето щодо законопроектів, те саме можна сказати про його наступників. Проте вагу права вето та роль Президента республіки підвищує те, що закони, на які було накладено вето, надзвичайно важливі для економічного та суспільного життя Угорщини після зміни суспільного устрою в країні, і парламентська більшість вважала їх прийняття принциповим з урахуванням подальшої стратегії розвитку держави. Серед них Закони «Про компенсацію втраченої власності», «Про відновлення справедливості», «Про позовну давність».

Іншим дієвим засобом є право глави держави виступати із законотворчою ініціативою. Угорське конституційне право забезпечує Президенту республіки право ініціативи у створенні закону без контрасигнації, що для парламентських систем управління є унікальним рішенням. Це означає, що Президент повною мірою бере на себе відповідальність за виявлену ініціативу. Знову ж таки, глава держави досить

рідко використовував це право. Так, Президент А. Гьонц ініціював прийняття Закону V від 1991 р. про проведення загальної амністії, вніс законопроекти про зміни Закону LVII від 1990 р. про порядок призначення керівників засобів масової інформації (Угорського радіо, Угорського телебачення, Угорського телеграфного агентства) та про набуття чинності закону XIV від 1992 р. про пошту і Закону LXXII від 1992 р. про зв'язок. Перший законопроект парламент обговорив і прийняв, другий — обговорив, але не прийняв, а третій відхилив ще до початку дискусії⁸.

В Угорщині глава держави при виконанні багатьох завдань і здійсненні відповідних компетенцій має постійний зв'язок з прем'єр-міністром, а також з міністерствами внутрішніх і закордонних справ, оборони, юстиції. Таким чином, визначені Конституцією сфери компетенції глави держави нашаровуються на традиційні державні справи.

На основі Закону про самоврядування глава Угорської держави ухвалює рішення про присвоєння статусу містам, про створення населених пунктів, про їх об'єднання, про розукрупнення сіл, про назви міст та сіл. За 1990–2010 рр. глава держави ухвалив і опублікував 348 рішень стосовно державно-територіальної структури.

У галузі юриспруденції Президент бере участь у двох сферах діяльності: за поданням міністра юстиції він призначає (звільняє) професійних суддів, заступників Голови Верховного Суду, заступників Генерального прокурора, здійснює право індивідуального помилування. У період з 1990 по 2010 р. Президент виніс 611 рішень щодо таких призначень.

У повсякденних робочих відносинах між виконавчою владою і главою держави важливі завдання виконує Канцелярія Президента Угорської Республіки. Цей апарат, у якому працює близько 40 осіб, на відміну від апарату прем'єр-міністра, з державно-правового погляду є «невидимим»: його структура і діяльність не визначені законом. Очолює апарат титулярний державний секретар, який підтримує безпосередній зв'язок з державним секретарем із питань адміністративного управління апарату прем'єр-міністра.

У Канцелярії створена також міжнародна служба, яка забезпечує міжнародну діяльність Президента, підготовку візитів, протокольних зустрічей тощо.

Припинення повноважень Президента можливе в разі завершення терміну його діяльності на посаді, у разі смерті, хвороби, якщо Президент понад 90 днів не здатний виконувати своїх повноважень. Законодавством передбачається також можливість добровільної відставки Президента, а також його усунення з посади шляхом висловлення недовіри, так звана несумісність посад. Якщо вимога про несумісність посад висунута проти Президента тоді, коли він обіймає цю посаду, то з ініціативи будь-якого депутата Державних Зборів парламент приймає рішення про оголошення несумісності посад. Для прийняття такого рішення необхідно дві третини голосів депутатів. Голосування проводиться таємно. Президент може відмовитися від посади заявою, адресованою Державним Зборам. Для того щоб відмова набула чинності, необхідно прийняти спеціальне рішення парламенту. Державні Збори Угорщини протягом п'ятнадцяти днів можуть закликати Президента переглянути його рішення. Якщо Президент наполягає на відставці, парламент повинен прийняти відставку⁹.

Звертаючись до угорського досвіду новітньої доби, слід зазначити, що з часу відновлення посади Президента Угорської Республіки в сучасному її вигляді главами угорської держави обиралися чотири особи — Арпад Гьонц (1990–2000 р.р.) та Ференц Мадл (2000–2005 р.р.), Ласло Шойом (2005–2010 р.р.), Пал Шмідт (з серпня 2010 року).

.Щоправда, в умовах розвалу соціалістичної системи в Угорщині 1989 р. та з втратою Угорською соціалістичною робітничою партією (УСРП) монополії на владу після відновлення згаданої посади тимчасовим Президентом УР був М. Сюреш, який склав свої повноваження після обрання А. Гьонца.

На думку більшості дослідників новітньої історії Угорщини, саме постать Гьонца, його особистий авторитет і риси характеру значною мірою

сприяли перетворенню посади Президента Угорщини на серйозний політичний чинник як у країні, так і у формуванні позитивного іміджу держави за кордоном. В умовах серйозного конституційного обмеження самостійності дій у політичній площині А. Гьонц за десять років перебування на посту Президента Угорщини зумів, на нашу думку, відшукати можливості для формування угорського зразка «британського монарха», котрий владарює, але не править.

Власне, автори сучасної угорської моделі державного устрою і переслідували мету створити у країні таке демократичне суспільство, в якому головним джерелом здійснюваної через парламент державної влади є народ. Водночас у цій моделі передбачено і відображення історичного минулого Угорщини, якою протягом тисячоліття правили монархи, які й уособлювали всю угорську націю.

А. Гьонц, будучи відомим політиком правоцентристського, національного спрямування, учасником революції 1956 р., як глава держави ніколи не втручався у перебіг внутрішньополітичної боротьби, не висловлював своїх особистих політичних поглядів чи симпатій. Так, наприклад, було і 1994 р., коли до влади прийшла лівоцентристська Угорська соціалістична партія. Президент А. Гьонц вбачав свій обов'язок і свою основну історичну місію у згуртуванні всіх громадян країни незалежно від їх політичних переконань, релігійних та інших уподобань¹⁰.

У цьому зв'язку широковідома роль Президента як організатора «круглих столів» політичних партій, у яких брали участь політики як партій урядових коаліцій, так і опозиційних організацій. Одним із прикладів такої діяльності глави Угорської держави є проведений на початку 2000 р. під його егідою «круглий стіл», де було прийнято спільну позицію всіх шести парламентських партій, якою передбачалося об'єднання зусиль усіх політичних сил Угорщини в інтересах європейської інтеграції. Цей процес дістав схвальну оцінку не лише з боку угорського суспільства, а й був високо

оцінений міжнародною спільнотою, зокрема структурами Європейського Союзу.

Результатом діяльності А. Гьонца на міжнародній арені стало зростання авторитету Угорщини в очах практично всіх країн світу, чому сприяла і широка географія візитів угорського Президента. За час свого Президентства А. Гьонц неодноразово відвідав з офіційними візитами практично всі країни Європи, Північної та Південної Америки, Австралію, багато держав Азії й Африки. Притаманний А. Гьонцу стиль поведінки, доброзичливість під час офіційних зустрічей, відкритість у спілкуванні з пресою істотно сприяли формуванню і зміцненню позитивного іміджу Угорщини протягом 90-х років ХХ ст.

Особливу увагу Президент А. Гьонц приділяв розвитку відносин з державами регіону Центральної та Східної Європи, насамперед із сусідніми країнами. А. Гьонц був одним з ініціаторів та організаторів відомої Вишеградської четвірки (Угорщина, Словаччина, Чехія і Польща), названої за місцем першої зустрічі Президентів перелічених країн у Вишеграді — угорському місті, розташованому за 40 км на північ від Будапешта. Не випадково ця форма співробітництва стала стрижневою в процесі євроінтеграції цих держав.

У 2000 р., напередодні завершення другого терміну перебування на посаді Президента УР, А. Гьонц був господарем одного з найбільш авторитетних регіональних форумів — неформальної зустрічі Президентів країн Центральної Європи, яка відбулася у квітні того ж року в Секешфегерварі, на Балатоні. Глави десяти країн-учасниць самміту, які відгукнулися на запрошення А. Гьонца, висловили лідеру Угорщини слова щирої подяки за ту роль у консолідації угорського суспільства на розбудову демократичної держави, зміцнення миру та взаєморозуміння в регіоні ЦСЄ, яку він відігравав протягом десяти років свого Президентства.

Особливо потрібно наголосити на ролі А. Гьонца в утвердженні міжнародного авторитету України. Ще за часів СРСР, у вересні 1990 р.,

Президент Угорської Республіки відвідав Україну з офіційним візитом. Це було не просто відвідання Києва по дорозі з Москви, а цільовий візит глави іноземної держави в Україну. Переговори з керівництвом нашої країни, парламентаріями, керівниками Закарпатської області відбувалися в теплій і конструктивній атмосфері. У травні — червні 1991 р. Будапешт приймав офіційну делегацію з України на чолі з Головою Верховної Ради Л.М. Кравчуком, і знову відбулася дуже тепла і дружня зустріч з А. Гьонцом. Вже тоді угорський Президент говорив про необхідність проведення Україною самостійної зовнішньої політики, пропонував свою підтримку. У тому, що це були не тільки слова, Україна переконалася після здобуття незалежності.

Усі десять років свого президентства А. Гьонц був палким прихильником розбудови, суверенної української держави як рівноправного члена європейської спільноти. Згадаймо лише підтримку угорським Президентом вступу глави української держави до неформального Клубу президентів Центральної та Східної Європи. Завдяки зусиллям угорського Президента та Президента Словенії Й. Кучана Україна не тільки була прийнята до клубу, а й мала честь бути країною — господаркою чергового засідання президентів ЦСЄ, що відбулося у Львові.

Подія, що стала яскравою ілюстрацією щирого ставлення як угорців, так і іноземних громадян до цієї людини, відбулася 10 лютого 2002 р., коли А. Гьонц, перебуваючи вже на заслуженому відпочинку, відзначав своє 80-річчя. Для угорців, у свідомості яких А. Гьонц цілковито асоціюється з образом «батька», цей день став ще однією можливістю для висловлення вдячності за його величезний внесок у справу формування сучасної демократичної Угорщини. Показово, що і глави десятків країн світу надіслали свої привітання людині, яка вже не перебуває при владі.

6 червня 2000 р. Державні Збори УР обрали нового Президента Угорської Республіки. Ним став відомий науковець, доктор юридичних наук, член семи іноземних академій наук Ференц Мадл. Для цього політика, який

свого часу (з 1990 до 1993 р.) був членом першого демократичного уряду Анталла і має величезний досвід не лише наукової, а й політичної та урядової роботи, вступ на посаду глави угорської держави був пов'язаний із певними труднощами.

Ці труднощі викликані насамперед величезним і незаперечним авторитетом його попередника А. Гьонца, з яким його порівнювали і, поза сумнівом, ще довго порівнюватимуть як фахівці-політологи, політики, так і рядові громадяни.

Утім Ф. Мадл має і свої дуже сильні сторони, які допомагають йому успішно виконувати роль найвищого представника угорської нації: це і його великий авторитет у європейських та світових наукових колах, і блискуча обізнаність та ерудиція у складних питаннях різних галузей права, передусім державного. Вхідження до наукової європейської еліти забезпечили Ф. Мадлу безпосередній контакт та приязне ставлення з боку його іноземних колег. Ф. Мадл багато разів заявляв, що зараз найважливішими є завдання, пов'язані з інтеграцією Угорщини у «велику Європу»¹¹.

Разом із тим Ф. Мадл змушений був боротися зі створеним йому, не без участі опозиційних сил, іміджем ставленика прем'єр-міністра В. Орбана (1998–2002 рр.), оскільки його кандидатура була подана депутатами урядової партії «Союз молодих демократів – Угорська громадянська партія» (СМД – УГП) і схвалена парламентом лише з третього голосування (А. Гьонц і 1990 р., і 1995 р. обирався переважною більшістю голосів уже в першому голосуванні).

Якщо за А. Гьонцом міцно утвердився імідж «батька нації», то Ф. Мадл радше претендує на титул «вчителя нації». І річ не лише в багаторічній викладацькій діяльності, що позитивно позначилася на його манері публічних виступів. Цікаво те, що і прем'єр-міністр В. Орбан, і багато членів його кабінету, які є випускниками юридичного факультету Будапештського університету, свого часу навчалися у професора кафедри державного права Ференца Мадла.

Завершилася президентська каденція Ф. Мадла влітку 2005 року, коли парламент Угорщини у червні місяці обрав на цю посаду Ласло Шойома.

Юрист за освітою, Шойом із початку 1980-х років активно брав участь в роботі правозахисних і екологічних організацій. У 1987 році брав участь у створенні Угорського демократичного форуму, який згодом став однією з потужних політичних сил в країні. У 1989 році парламент Угорщини вибрав Шойома членом Конституційного суду. З 1990 по 1998 рік був головою Конституційного суду.

7 червня 2005 року угорський парламент обрав Шойома, який виступав кандидатом від опозиції, президентом країни. Він здобув перемогу з перевагою в декілька голосів (185 проти 182) над кандидатом-соціалістом — головою парламенту Каталін Сілі.

Практично весь час перебування на посту Президента Шойом знаходився в опозиції до діючого уряду Ф. Дюрчаня. Так наприклад, в ході безладів, що почалися у вересні 2006 року після публікації скандального виступу прем'єр-міністра, Шойом виступив з критикою прем'єра і підтримав вимоги про його відставку.

Президент Шойом вів активний діалог із Президентом України В. Ющенко, вони зустрічалися чотири рази. Мав дві зустрічі із тодішнім прем'єр-міністром України В. Януковичем. Часто із неофіційними візитами відвідував Закарпаття. Однак декілька разів демонстрував неповагу до нашої країни. Так сталося коли він відмовився разом із Президентом України відкрити пам'ятник на Верецькому перевалі січовим стрільцям, які загинули на цьому місці від рук польських окупантів у 1938 році та пам'ятний знак установлений на честь 1100-річчя винайдення угорцями Батьківщини. Не дав згоди Шойом взяти участь у відкритті меморіалу загиблим у таборах НКВД у 1944-1951 роках угорським військовополоненим та інтернованим особам у м. Брянка Луганської області.

Навіть на фоні свого попередника Ф. Мадла Л. Шойом виглядав слабким Президентом та недалекоглядним політиком. Не думаємо, що серед

угорців знайдеться багато людей, які жалкують за тим, що ця людина покинула палац Шандора – офіційну резиденцію угорських президентів.

Наступним Президентом Угорщини, з червня 2010 року, став Пал Шмітт. Юрист за освітою, двократний олімпійський чемпіон та двократний чемпіон світу з фехтування. Активний член олімпійського руху, займав відповідальні посади у МОК, має досвід дипломатичної, політичної роботи. З 2003 року – член правлячої нині партії Фідес – УГС.

Безумовно, що весь цей досвід дає надію на те, що П. Шмітт буде плідно працювати на посаді Президента на користь угорського народу.

За короткий період своєї діяльності новий Президент Угорщини встиг 17 грудня 2010 року відвідати Україну.

Ось як про цей візит повідомляло одне з інтернет-видань.

...Україна готова до подальшого інтенсивного діалогу з Угорщиною. Про це заявив Президент України Віктор Янукович на спільній прес-конференції зі своїм угорським колегою Палом Шміттом.

У ході зустрічі глави держав обговорили внутрішньополітичну ситуацію в Україні та Угорщині, обмінялися інформацією про основні події, які останнім часом мали місце в цих державах.

Президенти також відзначили позитивну динаміку двосторонніх відносин, зокрема в контексті нещодавніх візитів до України Прем'єр-міністра Угорщини і Голови Верховної Ради України – в Угорщину.

«Ми підтвердили готовність до подальшого інтенсивного діалогу між Україною та Угорщиною», – сказав Віктор Янукович.

За словами глави держави, значної уваги у ході бесіди було приділено питанням співробітництва між Україною та ЄС під час головування Угорщини в Євросоюзі в першій половині 2011 року.

«Ми погодились, що доречним є ухвалення та практичне втілення Плану дій щодо реалізації пріоритетів України під час Угорського головування в ЄС. Україна позитивно оцінює підтримку Угорщиною євроінтеграційних прагнень нашої держави. Ми сподіваємося, що під час

Угорського головування будуть активізовані зусилля на забезпечення більш глибокої інтеграції між Україною та ЄС», – сказав Президент.

«Ми дійшли згоди щодо необхідності додаткових зусиль для наповнення конкретним змістом програми «Східне партнерство» та висловили переконання, що відповідний саміт, який відбудеться 26 травня 2011 року в Будапешті, сприятиме досягненню цієї мети», – зазначив глава держави.

Сторони також обговорили комплекс питань двосторонньої економічної співпраці і відзначили позитивну динаміку двосторонніх торговельно-економічних відносин у 2010 році та збільшення товарообігу більш ніж на 40%.

«Переконаний, що проведення у лютому 2011 року в Києві другого засідання українсько-угорської спільної комісії з питань економічного співробітництва та українсько-угорського бізнес-форуму, сприятимуть досягненню конкретних результатів в економічному співробітництві», – наголосив Віктор Янукович.

«Ми відзначили кроки урядів наших держав, спрямовані на забезпечення потреб української меншини в Угорщині та угорської – в Україні, і погодилися в тому, що ця сфера потребує постійної і особливої уваги з боку наших держав», – зауважив Президент.

У цьому контексті сторони позитивно оцінили досягнуту раніше домовленість щодо проведення у I кварталі 2011 року в Угорщині XV засідання Змішаної українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав національних меншин.

Президенти, крім того, обговорили поточний стан та шляхи активізації українсько-угорського співробітництва в енергетичній, прикордонній та транскордонній, військово-технічній сферах, а також у сферах екології та попередження надзвичайних ситуацій.

«Загалом я високо оцінюю результати нашої зустрічі, яка пройшла в дружній і довірливий атмосфері, та сподіваюся на подальшу плідну взаємодію з угорською стороною», – резюмував Президент України.

Зі свого боку Президент Угорщини відзначив важливість подальшої розбудови дружніх відносин між нашими країнами. Він нагадав, що Угорщина була серед країн, які першими визнали незалежність Української держави.

Президент Угорщини подякував українському колезі за детальну інформацію щодо реформ, які зараз реалізуються в Україні. Зі свого боку він поінформував про зміни, що відбуваються в Угорщині, зокрема ті, які очікуються в контексті її головування в ЄС у першій половині 2011 року.

«Це відкриває великі перспективи у наших двосторонніх можливостях», – сказав Пал Шмітт. Він запевнив, що Угорщина підтримує Україну в питаннях лібералізації візового режиму та створення глибокої всеосяжної зони вільної торгівлі з Євросоюзом.

Лідер Угорщини також висловив сподівання, що Президент України у травні 2011 року візьме участь у саміті в рамках програми «Східне партнерство».

П. Шмітт окремо подякував своєму українському колезі за ту велику увагу, яку він приділяє питанню забезпечення прав угорської меншини, що проживає в Україні. «Зі свого боку ми докладаємо всіх зусиль, щоб національні меншини в Угорщині могли користуватися своєю мовою і зберігати національну самобутність», – сказав він.

Президент Угорщини також відзначив хороші відносини між Україною та Угорщиною в економічній сфері. «Але нема таких відносин, які неможливо покращити. Власне, це є метою мого візиту», – сказав П. Шмітт. Він висловив переконання, що інтенсивний обмін візитами на високому рівні протягом останнього місяця та їх якість є ще одним свідченням дружби та взаємоповаги між нашими країнами¹².

Як бачимо активний політичний діалог між президентами обох країн дає надію на подальший розвиток українсько-угорських стосунків.

Короткі висновки. Для України, у якій політичний устрій, форма державного правління як організація верховної державної влади, її структура, правовий (конституційний) статус і співвідношення між вищими органами державної влади перебувають у процесі становлення, угорський досвід функціонування інституту президентства має особливе значення.

У цьому зв'язку на основі здійсненого аналізу досвіду становлення інституту президентства в Угорщині, його конституційно-правових і практичних засад функціонування можна спробувати порівняти його з українською практикою і зробити деякі висновки.

По-перше, в Угорщині створена правова основа парламентсько-президентської республіки, в якій чільне місце відведено Президентіві. Глава держави є гарантом Конституції та виразником єдності нації. І хоча Президент наділений досить обмеженими повноваженнями й обирається парламентом, але завдяки демократичним інституціям, сформованим у країні, він має можливість повною мірою здійснювати свої повноваження і впливати на політичну ситуацію в державі.

В Україні існує президентсько-парламентська форма правління, але її правова основа перебуває на стадії формування. Президент України має досить широкі повноваження, але розбалансована спадщина між гілками влади, яка дісталася нинішньому Президенту від попередників, значно ускладнює йому реалізацію президентських функцій, наданих йому Конституцією та іншими нормативними актами.

По-друге, формування конституційно-правового статусу Президента Угорщини не завершене (зараз у Будапешті йде робота над створенням нової Конституції, її концепція буде представлена парламенту країни в першому кварталі 2011 р.), але йдеться не про принципові зміни, а про розвиток та уточнення тих чи інших повноважень глави держави, що, звичайно, не

змінити усталених відносин, які склалися між усіма гілками влади в період новітньої історії Угорщини.

В Україні, як уже зазначалося, цей процес не завершено. І за певних політичних розкладів існує можливість створення президентської форми правління.

По-третє, угорський досвід становлення інституту президентства свідчить, що без політичної структуризації суспільства, без чіткого розподілу функцій між усіма гілками влади марно розраховувати на успіх як у процесі демократизації постсоціалістичного суспільства, так і в реформуванні економіки.

Останнє особливо актуальне для України. Саме політична структуризація українського суспільства, яка дасть можливість створити дієздатну більшість у Верховній Раді, є одним з найактуальніших завдань сьогодення для тих політичних і владних структур, які налаштовані на конструктивну співпрацю та подальший розвиток демократії в нашій державі.

1. *Rainer M.János.* A Magyarországi fordulatok és a szovjet politika, 1944–1948. A fordulat évei 1947–1949. — Вр.: 1956-Intézet, 1998. — С. 78.
2. *Holló András.* A köztársasági elnök az új alkotmányban. — Вр.: KJK-MTA ÁJI, 1995. — С. 148.
3. *Конституція* Республіки Угорщина // Конституції нових держав Європи та Азії. — К.: Укр. прав. фундація «Право», 1996. — С. 317.
4. *Конституція* Республіки Угорщина // Конституції нових держав Європи та Азії. — К.: Укр. прав. фундація «Право», 1996. — С. 318.
5. *Értelmezett alkotmány.* Szerk. Balogh Zsolt, Holló András. — Вр.: Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2003. — С. 131.
6. *Конституція* Республіки Угорщина // Конституції нових держав Європи та Азії. — К.: Укр. прав. фундація «Право», 1996. — С. 320.

7. *Holló András. A köztársasági elnök az új alkotmányban.* — Вр.: KJK-MTA ÁJI, 1995. — С. 134.
8. *Про створення і функціонування в Угорщині інституту президентства.* Інформація. Від 7 червня 1994 р. // Архів МЗС України. Справа 110 – 283. 1994 р. — С. 78.
9. *Конституція Республіки Угорщина // Конституції нових держав Європи та Азії.* — К.: Укр. прав. фундація «Право», 1996. — С. 320
10. *Fitzmaurice John. Politics and Government in the Visegrad countries: Poland, Hungary, the Czech Republic, and Slovakia.* — St. Martins's Press, 1998. - С. 203.
11. *Эхо планеты.* ИТАР-ТАСС. — 2000.— № 25. — 16–22 июня
12. www.rbc.ua

Дмитро Ткач. Доктор політичних наук,
Професор, зав. кафедрою технології
міжнародних відносин Університету
економіки та права «КРОК»